

Trajtler Gábor

Bajor evangélikus kántorok konferenciája

A bajor evangélikus tartományi egyház október 4–6-ig Rothenburgban tartotta évi rendes konferenciáját. Erre mint a magyar evangélikus testvéregyházat képviselő egyházzenesz kaptam meghívást.

A konferenciára hivatalos volt minden bajor főfoglalkozású kántor. Mintegy százharmincöt, részint zeneakadémiai szintű „A”, részint annál valamivel alacsonyabb fokozatú „B” egyházzeneszi végzettséggel rendelkező kántor volt jelen. Az A-minősítés magába foglalja a magyar orgonaművészi oklevél-szintű orgonálás és az oratórium-vezénylés elsajátítását. A B-minősítés magasabb követelményeket támaszt a mi konzervatóriumainknál. Az állások is A vagy B kategóriába soroltak. Sajnos az utóbbi időben a takarékosági intézkedések miatt egyre kevesebb az A-állás, és így az A-kántorok is B-állásokat kénytelenek elfogadni. Többségük egyben „körzeti kántor”, ami azzal a kötelezettséggel jár, hogy a környező gyülekezetek mellékfoglalkozású és önkéntes kántorainak tevékenységét is figyelemmel kísérik és továbbképzésükről gondoskodnak. Statisztikájuk szerint egy-egy ilyen körzetbe 40–60 mellékfoglalkozású kántor is tartozhat. Ennyit szükséges tudnunk ahhoz, hogy érzékeljük, kik is gyűltek össze e három napra Rothenburgba.

A konferencia első napi témája az egy évvel ezelőtt bevezetett új énekeskönyv, az *Evangelisches Gesangbuch (EG) értékelése* volt. Ezt megelőzően 1950-től az *Evangelisches Kirchengesangbuch (EKG)* volt használatban. A régi énekeskönyv 397 törzséneket tartalmazott, melyet a tartományi egyházak speciális anyaggal bővítettek. Negyven év alatt igencsak „kiénekelték” ezt a klasszikus szellemben túlnyomó többségében XVI–XVII. századi anyagot tartalmazó énekeskönyvet. Általános igény volt a bővítésre mind terjedelemben, mind szemléletben. Az 1994-ben megjelent EG törzsanyaga immár 535 éneket tartalmaz. (Majd száz közülük szószerint megtalálható a német katolikusok énekeskönyvében is! Ez az ökumenikus énekkincs.) A bajor és a thüringiai egyházak közös anyaggal bővített énekeskönyve 1624 oldalas. Összesen 669 éneket közöl, amelyet 255 oldalas liturgikus és 260 oldalas szöveges rész egészít ki. Ez utóbbiban bőven található a keresztyén családok a különböző élethelyzetekre vonatkozó tanácsokat, igéket, imádságokat.

Németországban a bajor egyháznak a leggazdagabb a liturgikus hagyománya: az előző énekeskönyv is tartalmazta a lutheri liturgia tételein túl az introitus-zsoltárokat, amelyeket a gyülekezetek immár 40 éve zsoltártónussal énekelnek. A mostani liturgikus rész a mise- és officium-rendekhez bőven ad gregorián, reformáció-korabeli, orthodox és más többszólamú tételt. Az eddig használt, önálló antifónákkal ellátott introitus-zsoltárokon kívül további 59 zsoltárt és kantikumokat találunk az énekeskönyvben. Tanulságos, hogy az ökuméné iránti tiszteletből eltértek az eddigi közép-európai zsoltártónusformáktól, és a német katolikusok által használt római tónusokat vezették be.

Az énekes részben bőven található az ének tartalmához illő szentírási részlet, imádság, meditációra alkalmas idézet, vers vagy egész oldalas művészi grafika.

A sokrétű és különböző szemléletű, olykor vegyesnek is mondható anyag bőven adhatott volna alkalmat arra, hogy az egy év tapasztalata alapján készült referátumok és a jelenlévők bírálják az új énekeskönyvet. Meglepetésemre a kritikák inkább külső körülményekre hivatkoztak. „Nem volt elég idő az új bevezetésére.” „Későn kapták kézhez a gyülekezetek a könyvet.” „Nem volt elég idő az előkészítésre.” „Nem nyomtak elég példányt a bevezetés időpontjára.” (Az énekeskönyv ugyanis bestseller lett a könyvpiacra, és több fogyott belőle a tervezettnél.) „A több helyen található liturgikus anyagban nehéz tájékozódni.” „Miért kellett a zsoltártónusokat megváltoztatni, amikor a régié a gyülekezetek sajátjává váltak?” Talán a lényegi dolgot illetve ez a kritika: „Az énekeskönyvben a többszólamúság éppen most jelenik meg, amikor az európai éneklési kedv hanyatlóban van?” (Általános ugyanis a kottaismeret hiánya, a kultúra-ellenesség, az elektronika hatása, a családok széthullása.) – A kántorok egyöntetűen dicsérték a kísérő anyagot (szöveget, képeket), amelyek sokoldalúan használhatók a gyülekezeti szolgálatban. A főállású kántorság ugyanis nem merül ki az istentiszteleti orgonálásban és az énekkar vezetésében. A gyülekezet minden rétegével foglalkozniuk kell: gyermekekkel, fiatalokkal, öregekkel. Ezeken a réteg-alkalmakon nemcsak a korálanyag kerül elő. A gyülekezeti kórus vezetésén kívül feladatuk a gyermekénekkar, az ifjúsági kórus, a furulya-kar és a rézfúvósok vezetése is, amit csak kiegészít a „Figuralchor”, akikkel kantátákat, oratóriumokat énekeltek. Sokan kiemelték, hogy ez a könyv azoknak is felkeltette az érdeklődését és szimpátiáját az egyház iránt, akik már eltávolodtak attól. Lendületet hozott a gyülekezeti életbe. Dicsérték a vaskos korálkönyvek helyett lapokon kiadott korálkíséret- és korálelőjáték-gyűjteményeket, melyeket dobozokban kapnak kézhez, és ezekből egy-egy istentisztelet anyagát gyűrűskönyvekben lehet összeállítani. A hozzászólók azt is kiemelték, az énekeskönyv inspirálta arra, hogy az istentiszteletet teamwork készítse elő és az is vezesse. Ezzel kapcsolatban a szközlák felállítása és a liturgikus tételek orgonakíséretének elhagyása is szóba került. – Tényként állapították meg, hogy az új könyv bőven ad feladatot a következő 40 évre.

„A kántorhivatás gyakorlata és az arra való felkészítés” volt a kántorkonferencia második napjának összefoglaló témája. Hellman professzor a klasszikus kántor státusát vázolta fel. Walter (Luther zenei tanácsadója) idejében a kántor rangban az iskola harmadik embere volt. Bach korában ez már erősen megváltozott. Mára sok minden kérdésessé lett. Kérdéssé lett az egyház, a gyülekezet, a művészet helyzete. Végeredményben minden kornak magának kell kialakítania a maga kántortípusát.

Petz egyháztanácsos a jövő egyházképét rajzolta fel. Az emberek igénylik a szabadságot, maguk akarják meghatározni, hogy milyen kapcsolatban legyenek az egyházzal. Az egyház válaszút előtt áll. Vagy vállalja a hitvalló feladatát, vagy kultúrcentrummá alakul. Ebben a helyzetben kell az egyházzene magát meghatároznia.

Az *egyházi egyházzenei-képzésről* Karl Rathgeber, a bayreuthi evangélikus egyházzenei főiskola igazgatója adott tájékoztatást. A német evangélikus egyháznak 13 egyházzenei főiskolája van, és ezenfelül 8 állami zeneakadémia rendelkezik egyházzenei tanszakkal. A követelmények rendkívül magasak, a képzésnek sokoldalúnak kell lennie. A hallgatók huszonöt tantárgyat tanulnak: ezek mind szükségesek, de miként lehet mindennek megfelelni? – tette fel a kérdést a professzor. Az egyházban nyilvánvalóan kétféle kántortípusra van szükség: a pedagógusra, aki minden szinten meg tudja énekelteni a gyülekezet minden csoportját, és a művészre, aki magas szinten műveli az egyházzenei. A kettőt nehezen lehet a gyakorlatban összeegyeztetni. – Az *állami egyházzenei-képzésről* Edgar Krapp professzor, a frankfurti zeneakadémia egyházzenei tanszékvezetője számolt be. Frankfurtban a katolikus és az evangélikus ágazat nincs egymástól elválasztva. Krapp professzor azzal a kifejezett szándékkal jött a kántorok közé, hogy meghallgassa a gyakorlatban állókat: milyen képzésre van legjobban szükség a gyülekezetekben. „Szeretnénk az egyházakhoz közelkerülni... Nem a függetlenségünket akarjuk hangsúlyozni.” Ha az intézmény nem veszi figyelembe a szükségletet, ezzel csak az állástalan egyházzenei szakmát szaporítja. „Szeretnénk az egyházakkal együtt kialakítani a tanrendet.” Erre annál inkább is szükség van, mert a túlterhelés oly mértékű, hogy belátták, minden szükségesnek látszó ismeretet képtelenség tanítani. Így is már csak hat év alatt lehet elvégezni az egyházzenei szakot.

A *jövőbeni kántori profilról* a bajor tartományi zeneigazgató, Michael Lochner szólt. A kántorokkal szembeni elvárás nagyon nagy. A gyülekezetek nem annyira művészt keresnek, mint inkább pedagógust, aki ért a gyülekezet nyelvén. Az egyházzenei állások sokfélék. Ezt kellene a képzésnek kielégítenie. Lenne egy alapképzés, melyet második fokozatban a speciális képzés folytat. Ez hangsúlyossá tenné egy-egy kántori részterületet, amely a hallgató készségének és az elvárások valamelyikének jobban megfelelné. Ezek szerint nem az A és B kategória volna az alapvető, hanem a „pedagógusi” vagy „művészi” irányultság. Ez utóbbi főként a belvárosi templomok igényét szolgálná. Sok helyen a kántor feladatköre egyre inkább a zenei intendánséhoz hasonlít.

A konferenciát Töllner egyházfőtanácsos előadása zárta, aki végig jelenlévőként a püspököt és a papságot képviselte. Referátumában elismerőleg szólt az egyházzene szolgálatáról. A kántorok jó hangulatot teremtenek, zenéjükkel megmozgatják a gyülekezeteket. Valódi művészetet közvetítenek. Az egyház jövőképe befelé az elmélyülés, kifelé pedig a nyitás. Ebben kért segítséget az egyházzenei szakmától. Az egyházvezetésnek eltökélt szándéka, hogy a jövőben az egyházzenei szakmák is részt kapjanak az egyházvezetésben. A jövőt a lelkészeknek és kántoroknak együtt kell megtervezniük. De akkor a felelősség is közös lesz, ezzel számolni kell. – Amit még tanácsolni tud: eddig az egyházzenei szakmák sok mindent maguk tettek. A jövőben minél több önkéntes munkatársat kell bekapcsolniuk a szolgálatba. E mondattal zárta szavait: „Az egyházzene is egyház. Rá is vonatkozik Jézus ígérete: Még a pokol kapui sem fognak diadalmaskodni rajta.”